

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ ім. С. І. ЮРІЯ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

для вивчення навчальної дисципліни

«Бюджетна система»

для студентів денної та заочної форм навчання

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

**Тернопіль – ЗУНУ
2022**

Навчально-методичні матеріали для вивчення навчальної дисципліни «Бюджетна система» для студентів денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 60 с.

Укладач:

Лободіна Зоряна Миколаївна – д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету;

Відповідальна за випуск:

Кириленко Ольга Павлівна, д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету.

Рецензенти:

Кізима Т. О., д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету;

Скибиляк С. І., директор департаменту фінансів Тернопільської військової державної адміністрації.

Навчально-методичні матеріали розглянуто і рекомендовано до друку кафедрою фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету (протокол № 1 від 29 серпня 2022 р.).

© Лободіна З. М. 2022.

© ЗУНУ, 2022.

ЗМІСТ

Вступ	4
Опис дисципліни «Бюджетна система»	5
Програма навчальної дисципліни «Бюджетна система»	9
Тематика практичних занять з дисципліни «Бюджетна система»	16
Комплексне практичне індивідуальне завдання	31
Самостійна робота студентів	33
Тренінг з дисципліни	35
Контрольні запитання і завдання	36
Питання для підготовки до екзамену	45
Методи навчання	48
Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання	48
Критерії, форми поточного та підсумкового контролю	48
Глосарій	50
Рекомендовані джерела інформації	58

Вступ

Проблеми теорії і практики функціонування бюджету у суспільстві завжди перебували у центрі уваги усіх верств населення будь-якої держави. Це зумовлено тим, що органи державної влади та місцевого самоврядування не можуть ефективно виконувати свої функції, не маючи у розпорядженні необхідного обсягу фінансових ресурсів, які були б зосереджені у бюджеті. Отже, рівень економічного розвитку, добробут громадян, безпека населення і країни суттєво залежать від фінансових можливостей держави, які визначаються величиною її бюджету. Незалежно від суб'єктивної волі держава змушена так організувати розподільні відносини, щоб своєчасно і в повному обсязі мобілізувати необхідний обсяг фінансових ресурсів до бюджету та спрямувати їх на виконання функцій, передбачених Конституцією України.

З огляду на це, ґрунтовне дослідження сутності бюджету, особливостей формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів має велике значення для фінансової науки і практики. Саме завдяки розумінню об'єктивних процесів, законів та закономірностей розвитку суспільства, теоретичних засад функціонування бюджету органи державної влади та місцевого самоврядування зможуть організувати розподіл і перерозподіл ВВП таким чином і в таких пропорціях, які дали б змогу оптимально задовольнити економічні інтереси усіх членів суспільства.

Негативні наслідки розвитку глобалізаційних процесів, світової економічної кризи, протиріччя внутрішньої соціально-економічної політики України, зумовлені неефективними управлінськими рішеннями органів, які її формують та реалізують, призвели до виникнення численних проблем у сфері бюджетних відносин та загроз національній безпеці держави.

Враховуючи важливість проблеми функціонування фінансової системи України, на ринку праці зростає попит на креативних та компетентних фахівців з фінансів, які б продукували нестандартні та ефективні управлінські рішення для їх вирішення. Відтак для підготовки кваліфікованого фахівця-фінансиста важливого значення набуває вивчення особливостей функціонування ключової ланки фінансової системи держави – бюджетної системи. Бюджетна система України відіграє важливу роль у функціонуванні національної економіки та забезпеченні бюджетної безпеки. Доходи і видатки бюджетів, обсяг бюджетного дефіциту є важливими індикаторами стану фінансової системи держави, рівня самостійності та можливості органів державної влади і місцевого самоврядування належно виконувати визначені Конституцією України функції.

Незалежно від сфери подальшої діяльності професійний фінансист не може обійтись без знань про бюджет держави, який за допомогою грошових потоків зв'язує фінансові інститути між собою в єдину систему. Цим викликана необхідність формування у студентів зацікавленості та зусиль до оволодіння дисципліною «Бюджетна система».

Ґрунтовні знання з дисципліни «Бюджетна система» потрібні студентам для того, щоб вони могли системно аналізувати стан бюджетної системи, та приймати управлінські рішення щодо управління бюджетними ресурсами в умовах невизначеності і фінансових ризиків.

Опис дисципліни «Бюджетна система»

Дисципліна «Бюджетна система»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань – 07 Управління та адміністрування	Статус дисципліни блок обов'язкових дисциплін, цикл професійної підготовки Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – 072 Фінанси, банківська справа та страхування	Рік підготовки: <i>Денна – третій</i> <i>Заочна – третій</i> Семестр: <i>Денна – шостий</i> <i>Заочна – шостий</i>
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійні програми – Фінанси, Фінансовий менеджмент, Банківська справа, Митна та податкова справа	Лекції: <i>Денна – 56 год</i> <i>Заочна – 8 год</i> Практичні заняття: <i>Денна – 42 год</i> <i>Заочна – 4 год</i>
Загальна кількість годин – 150	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота: <i>Денна – 32 год</i> <i>Заочна – 138 год</i> Тренінг, КППЗ: <i>Денна – 14 год</i> Індивідуальна робота : <i>Денна – 6 год</i>
Кількість аудиторних годин на тиждень – 7, з них лекції – 4 год, практичні заняття – 3 год.		Вид підсумкового контролю – екзамен

Мета вивчення дисципліни

Метою викладання дисципліни є формування теоретичних знань щодо сутності та призначення бюджету держави як інструменту регулювання соціально-економічних процесів, особливостей організації і функціонування бюджетної системи, діагностики її стану, формування і реалізації бюджетної політики, здійснення фіскального регулювання, організації бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях, використання сучасних технологій бюджетування, управління бюджетними ресурсами та набуття практичних навичок використовувати одержані знання для обґрунтування складних

професійних рішень і вирішення проблем під час професійної діяльності в умовах невизначеності, ризиків та динамічних змін у сфері фінансів.

Предмет дисципліни – теоретичні та практичні аспекти функціонування бюджетної системи, формування і використання бюджетних ресурсів, формування і реалізації бюджетної політики, здійснення фіскального регулювання, організації бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях, здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни «Бюджетна система» є:

- вивчити бюджетну термінологію, зрозуміти соціально-економічну сутність бюджету, призначення та роль як інструменту державного регулювання у забезпеченні сталого інклюзивного розвитку держави, вивчити складові частини бюджету;

- ознайомитися із засадами формування та реалізації бюджетної політики, зрозуміти дію фінансових методів, інструментів, важелів, вивчити механізм реалізації бюджетної політики; розуміти принципи, методи та інструменти фіскального регулювання;

- розвинути вміння виявляти причини, оцінювати наслідки виникнення бюджетного дефіциту й шукати джерела його фінансування;

- вивчити механізм та зрозуміти особливості функціонування бюджетної системи, навчитися діагностувати її стан, виявляти проблеми функціонування державного та місцевих бюджетів, бюджетні ризики та оцінювати їхній вплив; розвинути навички обґрунтування рішень щодо нейтралізації негативної дії бюджетних ризиків та визначення тенденцій функціонування бюджетної системи в контексті реформування публічних фінансів;

- ознайомитися із організаційними засадами, послідовністю стадій та способами забезпечення прозорості бюджетного процесу, засвоїти методи залучення громадськості до бюджетного процесу;

- набути вміння застосовувати сучасні технології бюджетування у бюджетному процесі на державному та місцевому рівнях та інструменти інклюзивного, проектного і транспарентного підходів під час управління бюджетними ресурсами;

- розвинути навички застосування сучасного інформаційного та програмного забезпечення для формування та аналізу основних документів, які використовуються у бюджетному процесі на державному та місцевому рівнях, ознайомитися із послідовністю стадій бюджетного процесу та основними функціями його учасників;

- вивчити бюджетне законодавство, засвоїти засади та розвинути навички здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

- зрозуміти соціально-економічну сутність та вивчити класифікацію доходів бюджету, навчитися аналізувати та планувати доходи державного і місцевих бюджетів України;
- розвинути вміння виявляти й аналізувати причини фіскальних дисбалансів, зрозуміти методи бюджетного регулювання та навчитися розраховувати міжбюджетні трансферти;
- зрозуміти соціально-економічну сутність та вивчити класифікацію видатків бюджету, навчитися аналізувати та планувати видатки державного і місцевих бюджетів України;
- ознайомитися з функціональним призначенням, особливостями планування та здійснення видатків бюджетів на реалізацію управлінської, оборонної та соціальної функцій держави, навчитися здійснювати їх аналіз;
- ознайомитися з функціональним призначенням, особливостями планування та здійснення витрат бюджетів на реалізацію економічної функції держави та витрат бюджетів, пов'язаних з управлінням державним та місцевим боргом, вміти здійснювати їх аналіз;
- розвинути навички пропонування обґрунтованих рішень щодо формування і використання бюджетних ресурсів, використання теоретичних знань для розв'язання практичних завдань та змістовного інтерпретування отриманих результатів.

Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Передумови для вивчення дисципліни.

Вивчення дисципліни «Бюджетна система» базується на знаннях, отриманих з таких дисциплін, як «Фінанси», «Податкова система», «Іноземна мова».

Програмні результати навчання.

- У результаті вивчення дисципліни «Бюджетна система» студенти будуть:
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
  - знати механізм функціонування державних фінансів, у т. ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т. ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Програма навчальної дисципліни «Бюджетна система»

Змістовий модуль 1. Роль бюджету та бюджетної системи у забезпеченні сталого розвитку держави.

Тема 1. Сутність, призначення і роль бюджету держави

Історичні аспекти виникнення бюджету. Еволюція бюджетних відносин на території українських земель.

Соціально-економічна сутність, призначення та роль бюджету як інструменту державного регулювання у забезпеченні сталого розвитку держави. Функції держави як визначальний чинник формування бюджету.

Функції бюджету як економічної категорії, їхня характеристика, взаємозв'язок і особливості прояву в умовах ринкових відносин.

Місце і роль бюджету у системі фінансових планів. Бюджет як основний фінансовий план та його основні ознаки. Правовий характер бюджету.

Складові бюджету. Характеристика загального та спеціального фондів бюджету. Власні надходження бюджетних установ та характеристика їх груп.

Бюджетне законодавство та його розвиток в Україні.

Тема 2. Бюджетна політика як інструмент сталого розвитку держави

Економічна сутність, складові та види бюджетної політики. Бюджетна стратегія і бюджетна тактика. Принципи бюджетної політики.

Бюджетна політика держави.

Бюджетна політика органів місцевого самоврядування.

Бюджетний механізм та його роль у реалізації бюджетної політики. Структура бюджетного механізму та характеристика складових. Принципи формування і функціонування бюджетного механізму.

Фіскальне регулювання як складова державного регулювання соціально-економічних явищ і процесів. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення фіскального регулювання. Принципи фіскального регулювання. Інструменти та методи фіскального регулювання.

Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування

Стан бюджету: рівновага доходів і видатків, бюджетний профіцит, бюджетний дефіцит. Фактори, які впливають на стан бюджету. Характер бюджетної політики залежно від стану бюджету.

Бюджетний дефіцит, його сутність, причини виникнення, соціально-економічні наслідки. Економічна природа і види дефіциту бюджету.

Джерела фінансування бюджетного дефіциту. Класифікація фінансування бюджету за типом кредитора та боргового зобов'язання.

Тема 4. Бюджетна система та засади її побудови

Основи бюджетного устрою. Поняття бюджетної системи і характеристика її ланок. Взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи України. Принципи побудови бюджетної системи України та їхня характеристика. Механізм та особливості функціонування бюджетної системи.

Методичний інструментарій діагностики стану бюджетної системи.

Фіскальна децентралізація та її вплив на функціонування бюджетної системи.

Бюджетна класифікація: необхідність, сутність і характеристика підрозділів. Класифікація доходів бюджету, видатків та кредитування бюджету, фінансування бюджету і боргу.

Бюджетні ризики: економічна сутність та види. Технології управління бюджетними ризиками.

Тема 5. Бюджетний процес: теоретичні та організаційні засади

Бюджетний процес в Україні, його суть, особливості і стадії. Принципи організації бюджетного процесу.

Поняття бюджетного періоду. Обставини, за яких може бути змінено бюджетний період.

Бюджетний регламент, його зміст, завдання та засади побудови.

Учасники бюджетного процесу та характеристика їхніх функцій. Розпорядники бюджетних коштів, їхня класифікація, права та обов'язки.

Прозорість (транспарентність) бюджетного процесу.

Участь громадськості у бюджетному процесі.

Тема 6. Технології бюджетування

Сутність та види технологій бюджетування.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі та характеристика його складових.

Учасницьке (партиципаторне) бюджетування та його ознаки.

Гендерно орієнтоване бюджетування і його характеристика.

Середньострокове бюджетне планування та особливості його застосування у бюджетному процесі.

Особливості застосування інструментів інклюзивного, проектного і транспарентного підходів під час управління бюджетними ресурсами.

Тема 7. Бюджетний процес на державному рівні

Складання, розгляд і схвалення Бюджетної декларації. Характеристика інформації, яка міститься у Бюджетній декларації. Органи державної влади, які залучаються до підготовки Бюджетної декларації.

Складання проекту Державного бюджету України. Характеристика інформації, яка міститься у проекті державного бюджету. Бюджетний запит та порядок його складання.

Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України.

Організація виконання державного бюджету. Складання і затвердження бюджетного розпису.

Роль, завдання і функції Міністерства фінансів України у процесі виконання бюджетів.

Виконання дохідної частини бюджетів і роль органів Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України у процесі виконання бюджетів.

Бюджетні призначення та асигнування, їхня характеристика. Організація здійснення видатків бюджетів. Функції органів Державної казначейської служби України і фінансових органів у процесі виконання видаткової частини бюджетів.

Підготовка та розгляд звіту про виконання державного бюджету.

Тема 8. Бюджетний процес на місцевому рівні

Порядок складання та розгляд прогнозу місцевого бюджету. Основні положення прогнозу місцевого бюджету.

Складання проекту місцевого бюджету. Рішення про місцевий бюджет та характеристика інформації, яка міститься у проекті рішення про місцевий бюджет.

Розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет

Організація виконання місцевого бюджету. Характеристика стадій виконання місцевого бюджету. Роль місцевих фінансових органів, органів Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України у процесі виконання місцевих бюджетів.

Підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету.

Тема 9. Організація та методика здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства

Сутність та види контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Принципи організації контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Методи та методичні прийоми здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Система органів бюджетного контролю в Україні.

Поняття та види порушень бюджетного законодавства.

Заходи, які застосовуються до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за вчинені ними бюджетні правопорушення. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Змістовий модуль 2. Система доходів та видатків бюджету.

Тема 10. Система доходів бюджету

Соціально-економічна сутність та класифікація доходів бюджету держави. Методи та джерела формування доходів бюджету держави.

Склад та види доходів Державного бюджету України.

Склад та види доходів місцевих бюджетів.

Порядок розподілу доходів між окремими ланками бюджетної системи.

Планування доходів державного та місцевих бюджетів.

Тема 11. Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів

Сутність, мета та організація міжбюджетних відносин в Україні. Суб'єкти міжбюджетних відносин.

Бюджетне регулювання, його необхідність та особливості здійснення. Завдання бюджетного регулювання. Види та методи бюджетного регулювання.

Види міжбюджетних трансфертів та їхня характеристика.

Дотації та порядок їх розрахунку.

Склад бюджетних субвенцій та особливості їх надання.

Тема 12. Система видатків бюджету

Видатки бюджетів, їх соціально-економічна сутність, класифікація, принципи і порядок розподілу між окремими ланками бюджетної системи України. Роль видатків бюджету у фінансовому забезпеченні потреб сталого розвитку держави та регіонів.

Склад і структура видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Бюджетне фінансування: економічна сутність та принципи.

Кошторис як основний фінансовий план бюджетної установи. Порядок складання і затвердження кошторисів бюджетних установ.

Тема 13. Видатки бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування.

Видатки державного бюджету на оборону.

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного бюджету на забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади.

Тема 14. Видатки бюджетів на реалізацію соціальної функції держави

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення.

Видатки державного та місцевих бюджетів на освіту.

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я.

Видатки державного та місцевих бюджетів на духовний і фізичний розвиток.

Тема 15. Витрати бюджетів на реалізацію економічної функції держави

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність. Бюджетне кредитування економіки.

Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на науку.

Тема 16. Витрати бюджетів, пов'язані з управлінням державним та місцевим боргом

Організація здійснення державних та місцевих запозичень.

Види державного та місцевого боргу.

Планування видатків бюджетів на обслуговування державного та місцевого боргу.

Порядок здійснення платежів з обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.

Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури.

Структура залікового кредиту з дисципліни «Бюджетна система»

(денна форма навчання)

Тема	Години					Контрольні заходи
	Лекції	Прак-тичні заняття	СРС	ІРС	Тренінг, КПЗ	
Змістовий модуль 1. Роль бюджету та бюджетної системи у забезпеченні сталого розвитку держави.						
Тема 1. Сутність, призначення і роль бюджету держави	4	4	2	1	7	Поточне опитування
Тема 2. Бюджетна політика як інструмент сталого розвитку держави	4	2	2			
Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування	2	2	2			
Тема 4. Бюджетна система та засади її побудови	4	4	2	1		
Тема 5. Бюджетний процес: теоретичні та організаційні засади	2	2	2			
Тема 6. Технології бюджетування	4	2	2			
Тема 7. Бюджетний процес на державному рівні	4	4	2	1		
Тема 8. Бюджетний процес на місцевому рівні	4	4	2			
Тема 9. Організація та методика здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства	2	2	2			
Змістовий модуль 2. Система доходів та видатків бюджету.						
Тема 10. Система доходів бюджету	6	4	2	1	7	Поточне опитування
Тема 11. Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів	4	2	2			
Тема 12. Система видатків бюджету	6	2	2	1		
Тема 13. Видатки бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави	2	2	2			
Тема 14. Видатки бюджетів на реалізацію соціальної функції держави	4	2	2			
Тема 15. Витрати бюджетів на реалізацію економічної функції держави	2	2	2	1		
Тема 16. Витрати бюджетів, пов'язані з управлінням державним та місцевим боргом	2	2	2			
Всього	56	42	32	6		

(заочна форма навчання)

Тема	Години		
	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовий модуль 1. Роль бюджету та бюджетної системи у забезпеченні сталого розвитку держави.			
Тема 1. Сутність, призначення і роль бюджету держави	4	2	10
Тема 2. Бюджетна політика як інструмент сталого розвитку держави			10
Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування			10
Тема 4. Бюджетна система та засади її побудови			10
Тема 5. Бюджетний процес: теоретичні та організаційні засади			5
Тема 6. Технології бюджетування			5
Тема 7. Бюджетний процес на державному рівні			8
Тема 8. Бюджетний процес на місцевому рівні			8
Тема 9. Організація та методика здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства			10
Змістовий модуль 2. Система доходів та видатків бюджету.			
Тема 10. Система доходів бюджету	4	2	10
Тема 11. Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів			10
Тема 12. Система видатків бюджету			10
Тема 13. Видатки бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави			8
Тема 14. Видатки бюджетів на реалізацію соціальної функції держави			10
Тема 15. Витрати бюджетів на реалізацію економічної функції держави			10
Тема 16. Витрати бюджетів, пов'язані з управлінням державним та місцевим боргом			4
Всього	8	4	138

Тематика практичних занять з дисципліни «Бюджетна система»

Денна форма

Змістовий модуль 1. Роль бюджету та бюджетної системи у забезпеченні сталого розвитку держави.

Практичне заняття 1, 2.

Тема 1. Сутність, призначення і роль бюджету держави

Мета: ознайомлення із сутністю, функціями, призначенням бюджету держави; характерними рисами та складовими бюджету як основного фінансового плану держави; складом та розвитком бюджетного законодавства; володіння технологіями, методами та інструментами управління бюджетними ресурсами.

Питання для обговорення:

1. Історичні аспекти виникнення бюджету.
2. Соціально-економічна сутність, призначення та роль бюджету у забезпеченні сталого розвитку держави.
3. Функції бюджету як економічної категорії.
4. Складові частини та характерні риси бюджету як основного фінансового плану держави.
5. Бюджетне законодавство та його розвиток в Україні.

Дискусійне обговорення сутності і функцій бюджету держави.

Практичне заняття 3.

Тема 2. Бюджетна політика як інструмент сталого розвитку держави

Мета: ознайомлення із сутністю, складовими, принципами, особливостями формування і реалізації бюджетної політики, призначенням бюджетного механізму, його структурою та принципами формування і функціонування; оволодіння навиками застосування знання законодавства у сфері фіскального регулювання.

Питання для обговорення:

1. Економічна сутність, складові та види бюджетної політики.
2. Принципи бюджетної політики.
3. Бюджетний механізм та його роль у реалізації бюджетної політики.
4. Принципи формування і функціонування бюджетного механізму.
5. Фіскальне регулювання як складова державного регулювання соціально-економічних явищ і процесів.
6. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення фіскального регулювання.
7. Принципи, інструменти та методи фіскального регулювання.

Дискусійне обговорення векторів бюджетної політики в умовах пандемічних шоків та війни в Україні.

Практичне заняття 4.

Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування

Мета: ознайомлення із показниками, які характеризують стан бюджету; сутністю, причинами виникнення, наслідками та джерелами фінансування бюджетного дефіциту.

Питання для обговорення:

1. Бюджетний дефіцит та профіцит як показники стану бюджету.
2. Причини виникнення, види та соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.
3. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.

Дискусійне обговорення переваг та недоліків боргового фінансування.

Практичне заняття 5, 6.

Тема 4. Бюджетна система та засади її побудови

Мета: ознайомлення із характеристикою основних ланок бюджетної системи держави, особливостями бюджетного устрою; суттю і складом бюджетної класифікації; видами бюджетних ризиків та технологіями управління ними.

Питання для обговорення:

1. Поняття та склад бюджетної системи України.
2. Принципи побудови бюджетної системи.
3. Механізм та особливості функціонування бюджетної системи.
4. Методичний інструментарій діагностики стану бюджетної системи.
5. Фіскальна децентралізація та її вплив на функціонування бюджетної системи.
6. Бюджетна класифікація та її зміст.
7. Бюджетні ризики: економічна сутність, види та управління.

Дискусійне обговорення сучасних викликів та проблем функціонування і розвитку бюджетної системи.

Практичні завдання щодо діагностики стану бюджетної системи.

Практичне заняття 7.

Тема 5. Бюджетний процес: теоретичні та організаційні засади

Мета: засвоєння сутності та ознайомлення із стадіями бюджетного процесу; ознайомлення з функціями учасників бюджетного процесу, функціями та видами розпорядників бюджетних коштів, порядком участі громадськості у бюджетному процесі.

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи організації бюджетного процесу.
2. Бюджетний регламент, його зміст, завдання та засади побудови.
3. Учасники бюджетного процесу та характеристика їхніх функцій.
4. Прозорість (транспарентність) бюджетного процесу.
5. Участь громадськості у бюджетному процесі.

Дискусійне обговорення: необхідності та проблем залучення громадськості до бюджетного процесу; проблем та шляхів застосування інструментів інклюзивного та транспарентного підходів у бюджетному процесі.

Практичне заняття 8.

Тема 6. Технології бюджетування

Мета: ознайомлення із сутністю та видами технологій бюджетування, володіння навиками використання сучасних технологій бюджетування у бюджетному процесі на державному і локальному рівнях.

Питання для обговорення:

1. Сутність та види технологій бюджетування.
2. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі та характеристика його складових.
3. Учасницьке (партиципаторне) бюджетування та його ознаки.
4. Гендерно орієнтоване бюджетування і його характеристика.
5. Середньострокове бюджетне планування та особливості його застосування у бюджетному процесі.

Дискусійне обговорення переваг та недоліків сучасних технологій бюджетування.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією партиципаторного бюджетування на рівні територіальної громади.

Практичне заняття 9, 10.

Тема 7. Бюджетний процес на державному рівні

Мета: ознайомлення із організацією бюджетного процесу на державному рівні та оволодіння навичками застосування сучасного інформаційного та програмного забезпечення для формування та аналізу основних документів, які використовуються у бюджетному процесі; оволодіння навиками виявлення проблем в організації бюджетного процесу на державному рівні.

Питання для обговорення:

1. Складання, розгляд і схвалення Бюджетної декларації.
2. Складання проекту Державного бюджету України.
3. Бюджетний запит та порядок його складання.
4. Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України.
5. Організація виконання державного бюджету.
6. Бюджетний розпис, порядок його складання та затвердження.
7. Підготовка та розгляд звіту про виконання державного бюджету.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією бюджетного процесу на державному рівні.

Практичне заняття 11, 12.

Тема 8. Бюджетний процес на місцевому рівні

Мета: ознайомлення із організацією бюджетного процесу на місцевому рівні та оволодіння навичками застосування сучасного інформаційного та програмного забезпечення для формування та аналізу основних документів, які використовуються у бюджетному процесі; оволодіння навичками виявлення проблем в організації бюджетного процесу на місцевому рівні.

Питання для обговорення:

1. Порядок складання та розгляд прогнозу місцевого бюджету.
2. Складання проекту місцевого бюджету.
3. Розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет.
4. Організація виконання місцевого бюджету.
5. Підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією бюджетного процесу на місцевому рівні.

Практичне заняття 13.

Тема 9. Організація та методика здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства

Мета: ознайомлення із організацією та методикою проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства; оволодіння методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері публічних фінансів.

Питання для обговорення:

1. Сутність та види контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
2. Принципи організації, методи та методичні прийоми здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
3. Система органів бюджетного контролю в Україні.
4. Види порушень бюджетного законодавства та застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства.

Дискусійне обговорення проблем здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства та шляхів підвищення його ефективності.

Практичні завдання щодо виявлення та розрахунку обсягу порушень бюджетного законодавства.

Змістовий модуль 2. Система доходів та видатків бюджету.

Практичне заняття 14, 15.

Тема 10. Система доходів бюджету

Мета: ознайомлення з сутністю, видами доходів бюджетів, джерелами та методами їх формування; оволодіння практичними навичками аналізу доходів державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем формування дохідної частини бюджетів держави.

Питання для обговорення:

1. Соціально-економічна сутність та класифікація доходів бюджету держави.
2. Методи та джерела формування доходів бюджету держави.
3. Склад та види доходів Державного бюджету України.
4. Склад та види доходів місцевих бюджетів.
5. Планування доходів державного та місцевих бюджетів.

Дискусійне обговорення проблем формування бюджетних ресурсів та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури доходів бюджетів різних рівнів та їх аналізу.

Практичне заняття 16.

Тема 11. Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів

Мета: ознайомлення з організацією міжбюджетних відносин; завданнями і методами бюджетного регулювання; сутністю, видами та особливостями міжбюджетних трансфертів; оволодіння практичними навиками аналізу міжбюджетних трансфертів та виявлення проблем їх розрахунку і передачі між бюджетами.

Питання для обговорення:

1. Сутність та організація міжбюджетних відносин в Україні.
2. Бюджетне регулювання, його сутність та методи.
3. Види міжбюджетних трансфертів та їхня характеристика.
4. Дотації та порядок їх розрахунку.
5. Склад бюджетних субвенцій та особливості їх надання.

Дискусійне обговорення проблем бюджетного регулювання та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури міжбюджетних трансфертів та їх аналізу.

Практичне заняття 17.

Тема 12. Система видатків бюджету

Мета: ознайомлення з сутністю, видами видатків бюджетів, сутністю, формами та методами бюджетного фінансування; оволодіння практичними навиками аналізу видатків державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем їх здійснення на всіх рівнях бюджетної системи держави; оволодіння практичними навиками розрахунку елементів видатків кошторису бюджетної установи та його складання, виявлення проблем нормування видатків.

Питання для обговорення:

1. Соціально-економічна сутність та класифікація видатків бюджету держави.
2. Склад видатків Державного бюджету України.

3. Видатки місцевих бюджетів, їх склад та характеристика.
4. Кошториси бюджетних установ, порядок їх складання та затвердження.

Дискусійне обговорення проблем використання бюджетних ресурсів та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури видатків бюджетів різних рівнів та їх аналізу.

Практичне заняття 18.

Тема 13. Видатки бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування, оборону, забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади; виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування.
2. Видатки державного бюджету на оборону.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного бюджету на забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади.

Дискусійне обговорення проблем оптимізації видатків бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування, оборону, забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади.

Практичне заняття 19.

Тема 14. Видатки бюджетів на реалізацію соціальної функції держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію соціальної функції держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, виявлення проблем їх здійснення на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення.
2. Видатки державного та місцевих бюджетів на освіту.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я.
4. Видатки державного та місцевих бюджетів на духовний і фізичний розвиток.

Дискусійне обговорення проблем: оптимізації видатків бюджетів на реалізацію соціальної функції держави, застосування новітніх форм та інструментів залучення і використання фінансових ресурсів для реалізації проєктів соціального розвитку регіонів і територіальних громад.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток.

Практичне заняття 20.

Тема 15. Витрати бюджетів на реалізацію економічної функції держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію економічної функції держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на економічну діяльність і науку; виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність.
2. Бюджетне кредитування економіки.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на науку.

Дискусійне обговорення проблем: здійснення бюджетного інвестування та кредитування в сучасних умовах, застосування новітніх форм та інструментів залучення і використання фінансових ресурсів для реалізації проєктів економічного розвитку регіонів і територіальних громад.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на економічну діяльність і науку.

Практичне заняття 21.

Тема 16. Витрати бюджетів, пов'язані з управлінням державним та місцевим боргом

Мета: ознайомлення з організацією здійснення державних та місцевих запозичень, функціональним призначенням видатків бюджетів на

обслуговування і погашення державного та місцевого боргу, виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Організація здійснення державних та місцевих запозичень.
2. Види державного та місцевого боргу.
3. Планування видатків бюджетів на обслуговування державного та місцевого боргу.
4. Порядок здійснення платежів з обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.
5. Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури.

Дискусійне обговорення проблем оптимізації: витрат бюджетів, пов'язаних з управлінням державним та місцевим боргом, структури боргового портфелю держави.

Практичні завдання щодо аналізу видатків бюджетів на обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.

Заочна форма

Змістовий модуль 1. Роль бюджету та бюджетної системи у забезпеченні сталого розвитку держави.

Практичне заняття 1.

Тема 1. Сутність, призначення і роль бюджету держави

Мета: ознайомлення із сутністю, функціями, призначенням бюджету держави; характерними рисами та складовими бюджету як основного фінансового плану держави; складом та розвитком бюджетного законодавства; володіння технологіями, методами та інструментами управління бюджетними ресурсами.

Питання для обговорення:

1. Історичні аспекти виникнення бюджету.
2. Соціально-економічна сутність, призначення та роль бюджету у забезпеченні сталого розвитку держави.
3. Функції бюджету як економічної категорії.
4. Складові частини та характерні риси бюджету як основного фінансового плану держави.
5. Бюджетне законодавство та його розвиток в Україні.

Дискусійне обговорення сутності і функцій бюджету держави.

Тема 2. Бюджетна політика як інструмент сталого розвитку держави

Мета: ознайомлення із сутністю, складовими, принципами, особливостями формування і реалізації бюджетної політики, призначенням

бюджетного механізму, його структурою та принципами формування і функціонування; оволодіння навиками застосування знання законодавства у сфері фіскального регулювання.

Питання для обговорення:

1. Економічна сутність, складові та види бюджетної політики.
2. Принципи бюджетної політики.
3. Бюджетний механізм та його роль у реалізації бюджетної політики.
4. Принципи формування і функціонування бюджетного механізму.
5. Фіскальне регулювання як складова державного регулювання соціально-економічних явищ і процесів.
6. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення фіскального регулювання.
7. Принципи, інструменти та методи фіскального регулювання.

Дискусійне обговорення векторів бюджетної політики в умовах пандемічних шоків та війни в Україні.

Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування

Мета: ознайомлення із показниками, які характеризують стан бюджету; сутністю, причинами виникнення, наслідками та джерелами фінансування бюджетного дефіциту.

Питання для обговорення:

1. Бюджетний дефіцит та профіцит як показники стану бюджету.
2. Причини виникнення, види та соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.
3. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.

Дискусійне обговорення переваг та недоліків боргового фінансування.

Тема 4. Бюджетна система та засади її побудови

Мета: ознайомлення із характеристикою основних ланок бюджетної системи держави, особливостями бюджетного устрою; суттю і складом бюджетної класифікації; видами бюджетних ризиків та технологіями управління ними.

Питання для обговорення:

1. Поняття та склад бюджетної системи України.
2. Принципи побудови бюджетної системи.
3. Механізм та особливості функціонування бюджетної системи.
4. Методичний інструментарій діагностики стану бюджетної системи.
5. Фіскальна децентралізація та її вплив на функціонування бюджетної системи.
6. Бюджетна класифікація та її зміст.
7. Бюджетні ризики: економічна сутність, види та управління.

Дискусійне обговорення сучасних викликів та проблем функціонування і розвитку бюджетної системи.

Практичні завдання щодо діагностики стану бюджетної системи.

Тема 5. Бюджетний процес: теоретичні та організаційні засади

Мета: засвоєння сутності та ознайомлення із стадіями бюджетного процесу; ознайомлення з функціями учасників бюджетного процесу, функціями та видами розпорядників бюджетних коштів, порядком участі громадськості у бюджетному процесі.

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи організації бюджетного процесу.
2. Бюджетний регламент, його зміст, завдання та засади побудови.
3. Учасники бюджетного процесу та характеристика їхніх функцій.
4. Прозорість (транспарентність) бюджетного процесу.
5. Участь громадськості у бюджетному процесі.

Дискусійне обговорення: необхідності та проблем залучення громадськості до бюджетного процесу; проблем та шляхів застосування інструментів інклюзивного та транспарентного підходів у бюджетному процесі.

Тема 6. Технології бюджетування

Мета: ознайомлення із сутністю та видами технологій бюджетування, володіння навиками використання сучасних технологій бюджетування у бюджетному процесі на державному і локальному рівнях.

Питання для обговорення:

1. Сутність та види технологій бюджетування.
2. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі та характеристика його складових.
3. Учасницьке (партиципаторне) бюджетування та його ознаки.
4. Гендерно орієнтоване бюджетування і його характеристика.
5. Середньострокове бюджетне планування та особливості його застосування у бюджетному процесі.

Дискусійне обговорення переваг та недоліків сучасних технологій бюджетування.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією партиципаторного бюджетування на рівні територіальної громади.

Тема 7. Бюджетний процес на державному рівні

Мета: ознайомлення із організацією бюджетного процесу на державному рівні та оволодіння навичками застосування сучасного інформаційного та програмного забезпечення для формування та аналізу основних документів, які використовуються у бюджетному процесі; оволодіння навиками виявлення проблем в організації бюджетного процесу на державному рівні.

Питання для обговорення:

1. Складання, розгляд і схвалення Бюджетної декларації.
2. Складання проекту Державного бюджету України.

3. Бюджетний запит та порядок його складання.
4. Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України.
5. Організація виконання державного бюджету.
6. Бюджетний розпис, порядок його складання та затвердження.
7. Підготовка та розгляд звіту про виконання державного бюджету.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією бюджетного процесу на державному рівні.

Тема 8. Бюджетний процес на місцевому рівні

Мета: ознайомлення із організацією бюджетного процесу на місцевому рівні та оволодіння навичками застосування сучасного інформаційного та програмного забезпечення для формування та аналізу основних документів, які використовуються у бюджетному процесі; оволодіння навичками виявлення проблем в організації бюджетного процесу на місцевому рівні.

Питання для обговорення:

1. Порядок складання та розгляд прогнозу місцевого бюджету.
2. Складання проекту місцевого бюджету.
3. Розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет.
4. Організація виконання місцевого бюджету.
5. Підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету.

Моделювання практичних ситуацій, пов'язаних з організацією бюджетного процесу на місцевому рівні.

Тема 9. Організація та методика здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства

Мета: ознайомлення із організацією та методикою проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства; оволодіння методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері публічних фінансів.

Питання для обговорення:

1. Сутність та види контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
2. Принципи організації, методи та методичні прийоми здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
3. Система органів бюджетного контролю в Україні.
4. Види порушень бюджетного законодавства та застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства.

Дискусійне обговорення проблем здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства та шляхів підвищення його ефективності.

Практичні завдання щодо виявлення та розрахунку обсягу порушень бюджетного законодавства.

Змістовий модуль 2. Система доходів та видатків бюджету.

Практичне заняття 2.

Тема 10. Система доходів бюджету

Мета: ознайомлення з сутністю, видами доходів бюджетів, джерелами та методами їх формування; оволодіння практичними навиками аналізу доходів державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем формування дохідної частини бюджетів держави.

Питання для обговорення:

1. Соціально-економічна сутність та класифікація доходів бюджету держави.
2. Методи та джерела формування доходів бюджету держави.
3. Склад та види доходів Державного бюджету України.
4. Склад та види доходів місцевих бюджетів.
5. Планування доходів державного та місцевих бюджетів.

Дискусійне обговорення проблем формування бюджетних ресурсів та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури доходів бюджетів різних рівнів та їх аналізу.

Тема 11. Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів

Мета: ознайомлення з організацією міжбюджетних відносин; завданнями і методами бюджетного регулювання; сутністю, видами та особливостями міжбюджетних трансфертів; оволодіння практичними навиками аналізу міжбюджетних трансфертів та виявлення проблем їх розрахунку і передачі між бюджетами.

Питання для обговорення:

1. Сутність та організація міжбюджетних відносин в Україні.
2. Бюджетне регулювання, його сутність та методи.
3. Види міжбюджетних трансфертів та їхня характеристика.
4. Дотації та порядок їх розрахунку.
5. Склад бюджетних субвенцій та особливості їх надання.

Дискусійне обговорення проблем бюджетного регулювання та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури міжбюджетних трансфертів та їх аналізу.

Тема 12. Система видатків бюджету

Мета: ознайомлення з сутністю, видами видатків бюджетів, сутністю, формами та методами бюджетного фінансування; оволодіння практичними навиками аналізу видатків державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем

їх здійснення на всіх рівнях бюджетної системи держави; оволодіння практичними навиками розрахунку елементів видатків кошторису бюджетної установи та його складання, виявлення проблем нормування видатків.

Питання для обговорення:

1. Соціально-економічна сутність та класифікація видатків бюджету держави.
2. Склад видатків Державного бюджету України.
3. Видатки місцевих бюджетів, їх склад та характеристика.
4. Кошториси бюджетних установ, порядок їх складання та затвердження.

Дискусійне обговорення проблем використання бюджетних ресурсів та шляхів їх вирішення в сучасних умовах.

Практичні завдання щодо розрахунку обсягу, структури видатків бюджетів різних рівнів та їх аналізу.

Тема 13. Видатки бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування, оборону, забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади; виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування.
2. Видатки державного бюджету на оборону.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного бюджету на забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади.

Дискусійне обговорення проблем оптимізації видатків бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування, оборону, забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади.

Тема 14. Видатки бюджетів на реалізацію соціальної функції держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію соціальної функції держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, духовний і

фізичний розвиток, виявлення проблем їх здійснення на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення.
2. Видатки державного та місцевих бюджетів на освіту.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я.
4. Видатки державного та місцевих бюджетів на духовний і фізичний розвиток.

Дискусійне обговорення проблем: оптимізації видатків бюджетів на реалізацію соціальної функції держави, застосування новітніх форм та інструментів залучення і використання фінансових ресурсів для реалізації проєктів соціального розвитку регіонів і територіальних громад.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток.

Тема 15. Витрати бюджетів на реалізацію економічної функції держави

Мета: ознайомлення з функціональним призначенням видатків бюджетів на реалізацію економічної функції держави, порядком їх планування; оволодіння практичними навиками розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на економічну діяльність і науку; виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність.
2. Бюджетне кредитування економіки.
3. Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на науку.

Дискусійне обговорення проблем: здійснення бюджетного інвестування та кредитування в сучасних умовах, застосування новітніх форм та інструментів залучення і використання фінансових ресурсів для реалізації проєктів економічного розвитку регіонів і територіальних громад.

Практичні завдання щодо розрахунку та аналізу видатків державного і місцевих бюджетів на економічну діяльність і науку.

Тема 16. Витрати бюджетів, пов'язані з управлінням державним та місцевим боргом

Мета: ознайомлення з організацією здійснення державних та місцевих запозичень, функціональним призначенням видатків бюджетів на

обслуговування і погашення державного та місцевого боргу, виявлення проблем здійснення видатків на всіх рівнях бюджетної системи держави.

Питання для обговорення:

1. Організація здійснення державних та місцевих запозичень.
2. Види державного та місцевого боргу.
3. Планування видатків бюджетів на обслуговування державного та місцевого боргу.
4. Порядок здійснення платежів з обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.
5. Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури.

Дискусійне обговорення проблем оптимізації: витрат бюджетів, пов'язаних з управлінням державним та місцевим боргом, структури боргового портфелю держави.

Практичні завдання щодо аналізу видатків бюджетів на обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.

Комплексне практичне індивідуальне завдання

Для набуття умінь самостійного мислення і самоконтролю у студентів особливе значення має виконання комплексного практичного індивідуального завдання (КПЗ) з дисципліни «Бюджетна система», яке виконується самостійно кожним студентом згідно методичних рекомендацій. Воно охоплює основні теми дисципліни та має на меті більш глибоке й повне засвоєння теоретичного матеріалу з бюджетної системи, оволодіння навиками застосування набутих теоретичних знань щодо формування і використання бюджетних ресурсів на практиці та є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни.

Завдання для виконання комплексного практичного індивідуального завдання:

I частина

Дослідити дискусійні підходи до визначення перерахованих понять (не менше десяти визначень вітчизняних і зарубіжних економістів), систематизувати їх у формі таблиці та провести власний аналіз наукових підходів: бюджет, функції бюджету, бюджетні ресурси, бюджетна політика, бюджетний механізм, бюджетний дефіцит, бюджетна система, бюджетний процес, технології бюджетування, бюджетний контроль, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетне регулювання, трансферти, державний борг, місцевий борг.

II частина

Виконання цієї частини КПЗ передбачає розв'язання ситуаційного завдання за такою послідовністю виконання:

1. Вибір територіальної громади для дослідження.
2. Формування інформаційної бази для проведення аналізу соціально-економічного розвитку територіальної громади та її бюджету.
3. Проведення за останні п'ять років аналізу:
  - соціально-економічного розвитку обраної студентом територіальної громади, взаємозв'язку його основних цілей і пріоритетів бюджетної політики органу місцевого самоврядування;
  - бюджетного процесу на рівні територіальної громади;
  - динаміки та структури доходів загального і спеціального фондів місцевого бюджету, виконання плану надходження основних видів доходів бюджетів;
  - динаміки та структури видатків загального і спеціального фондів місцевого бюджету за функціональною, програмною та економічною бюджетною класифікацією, виконання плану здійснення основних видів видатків бюджетів;
  - динаміки та структури кредитування місцевого бюджету;
  - динаміки та структури фінансування місцевого бюджету;

- динаміки та структури місцевого боргу (за наявності).
- 4. Систематизація та узагальнення результатів аналізу.
- 5. Підготовка пропозицій щодо вирішення проблем.

Оформлення результатів аналізу соціально-економічного розвитку територіальної громади та її бюджету здійснюється у формі аналітичної записки та презентації основних положень.

Самостійна робота студентів

Для успішного вивчення і засвоєння дисципліни «Бюджетна система» студенти повинні володіти значним обсягом інформації, значну частину якої вони отримують і опрацьовують шляхом самостійної роботи. Самостійна робота полягає в опрацюванні положень бюджетного законодавства та навчальної і наукової фахової літератури.

№ теми	Тематика	К-сть годин	
		Денна форма	Заочна форма
<i>Тема 1</i>	1. Схематично відобразити та пояснити як відбувається реалізація функцій бюджету як економічної категорії. 2. Схематично відобразити та пояснити роль бюджету як інструменту державного регулювання у забезпеченні сталого розвитку держави. 3. Розкрити відмінності рівня централізації ВВП в бюджеті різних моделей економічних систем та охарактеризувати їхній вплив на реалізацію функцій держави. Навести приклади української та зарубіжної практики.	2	10
<i>Тема 2</i>	1. Бюджетна політика у зарубіжних країнах: сучасні тренди (підготувати проект по одній із країн за вибором студента). 2. Особливості фіскального регулювання в умовах війни та післявоєнного відновлення (підготувати наукову доповідь).	2	10
<i>Тема 3</i>	Шляхи подолання бюджетного дефіциту: досвід зарубіжних країн та можливості його використання у вітчизняній практиці (підготувати реферат)	2	10
<i>Тема 4</i>	Охарактеризувати проблеми функціонування бюджетної системи України і обґрунтувати шляхи їх вирішення в умовах воєнного стану.	2	10
<i>Тема 5</i>	Можливості використання зарубіжного досвіду організації бюджетного процесу в Україні в контексті євроінтеграції (підготувати есе).	2	5
<i>Тема 6</i>	1. Технології бюджетування у зарубіжних країнах: сучасні тенденції та можливості використання в українській практиці (підготувати проект). 2. Особливості застосування інструментів інклюзивного, проектного і транспарентного підходів під час управління бюджетними ресурсами (підготувати есе).	2	5
<i>Тема 7</i>	Особливості організації бюджетного процесу на державному рівні в умовах воєнного стану (підготувати реферат).	2	8

<i>Тема 8</i>	Особливості організації бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах воєнного стану (підготувати реферат).	2	8
<i>Тема 9</i>	Можливості використання зарубіжного досвіду організації бюджетного контролю в Україні в контексті євроінтеграції (підготувати есе).	2	10
<i>Тема 10</i>	1. Вплив «тіньової економіки» на рівень доходів бюджету (підготувати есе). 2. Проблеми формування доходів Державного та місцевих бюджетів України та шляхи їх вирішення в умовах воєнного стану (підготувати проект).	2	10
<i>Тема 11</i>	Організація міжбюджетних відносин у зарубіжних країнах: сучасні тренди (підготувати проект по одній із країн за вибором студента).	2	10
<i>Тема 12</i>	1. Зарубіжний досвід оптимізації видатків бюджетів та можливості його адаптації до вітчизняних реалій (підготувати проект). 2. Проблеми здійснення видатків Державного та місцевих бюджетів України та шляхи їх вирішення в умовах воєнного стану (підготувати проект).	2	10
<i>Тема 13</i>	Зарубіжний досвід оптимізації видатків бюджетів на реалізацію управлінської та оборонної функцій держави та можливості його адаптації до вітчизняних реалій (підготувати проект).	2	8
<i>Тема 14</i>	Зарубіжний досвід оптимізації видатків бюджетів на реалізацію соціальної функції держави та можливості його адаптації до вітчизняних реалій (підготувати проект).	2	10
<i>Тема 15</i>	1. Зарубіжний досвід оптимізації видатків бюджетів на реалізацію економічної функції держави та можливості його адаптації до вітчизняних реалій (підготувати проект). 2. Проблеми здійснення бюджетного інвестування та кредитування в Україні та шляхи їх вирішення в умовах воєнного стану (підготувати есе).	2	10
<i>Тема 16</i>	Зарубіжний досвід оптимізації витрат бюджетів, пов'язаних з управлінням державним та місцевим боргом, та можливості його адаптації до вітчизняних реалій (підготувати проект).	2	4
	Разом	32	138

Тренінг з дисципліни

Мета тренінгу з дисципліни «Бюджетна система» – формування у студентів критичного мислення для пропонування професійних рішень, цілісного бачення і вирішення проблем організації бюджетних відносин, формування і використання бюджетних ресурсів, організації і функціонування бюджетної системи та розвиток навичок діагностування її стану, розуміння особливостей здійснення фіскального регулювання, організації бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях, використання сучасних технологій бюджетування. Успішне проходження тренінгу сприяє посиленню практичної спрямованості у підготовці фахівців за ступенем вищої освіти «бакалавр».

Проведення тренінгу дозволяє:

- забезпечити засвоєння теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення дисципліни «Бюджетна система»;
- розвинути у студентів навички пропонування обґрунтованих рішень, використання теоретичних знань для розв’язання практичних завдань та змістовного інтерпретування отриманих результатів.

Організація і порядок проведення тренінгу

1. Вступна частина. Актуалізація теми тренінгового заняття та структуризація процесу його проведення. Ознайомлення студентів з метою тренінгу, його завданнями, процедурою проведення, очікуваними результатами. Представлення програми тренінгу.

2. Організаційна частина. Встановлення правил проведення тренінгу, формування робочих груп студентів, визначення завдань та розподіл ролей. Забезпечення учасників тренінгу роздатковими матеріалами: таблицями, бланками документів, алгоритмами проведення, інструкціями.

3. Практична частина. Виконання тренінгових завдань у групах із використанням базових та інноваційних методів проведення тренінгу за визначеною темою (проблемою). Підготовка презентаційних матеріалів за результатами виконання тренінгового завдання.

4. Підведення підсумків. Презентація практичної роботи в групах. Обговорення результатів виконання завдань, обмін думками з проблематики теми тренінгу, підведення підсумків, оцінка результативності роботи в групах та досягнення поставлених цілей тренінгу. Тематика тренінгу.

Тематика тренінгу

1. Фіскальне регулювання: особливості здійснення в умовах впливу ризиків військового часу.
2. Діагностика стану бюджетної системи.
3. Організація бюджетного процесу на державному та місцевому рівнях.
4. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад.
5. Складання проекту бюджету участі для територіальної громади.
6. Оцінювання ефективності бюджетних програм.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає сутність бюджету як об'єктивної економічної категорії?
2. Які ознаки властиві бюджетним відносинам?
3. Назвіть відомі вам об'єкти та суб'єкти бюджетних відносин.
4. Дайте характеристику бюджету як економічного явища і покажіть зв'язок цього явища із сутністю бюджету.
5. У чому полягає матеріальний зміст бюджету?
6. Як ви розумієте бюджет держави за формою?
7. Охарактеризуйте бюджет держави за його організаційною побудовою.
8. Які функції виконує бюджет, будучи економічною категорією?
9. Виділіть характерні риси бюджету як централізованого фонду грошових коштів держави.
10. У чому полягає призначення та яка роль бюджету держави в суспільстві?
11. Що таке загальний фонд бюджету та які складові він включає?
12. Що таке спеціальний фонд бюджету та які складові він включає?
13. Які Вам відомі види власних надходжень бюджетних установ?
14. На які цілі можуть використовуватися власні надходження бюджетних установ?
15. Охарактеризуйте термін «бюджетна політика»?
16. Які вам відомі види бюджетної політики?
17. Дайте визначення бюджетному механізму та поясніть його роль.
18. Охарактеризуйте складові бюджетного механізму.
19. Які Вам відомі принципи формування і функціонування бюджетного механізму?
20. Що таке бюджетне законодавство, які відносини воно регламентує та які складові включає?
21. Обґрунтуйте причини виникнення бюджетного дефіциту в Україні.
22. Які показники визначають стан бюджету?
23. Охарактеризуйте відповідність показників стану бюджету характеру бюджетної політики.
24. Що таке бюджетний профіцит, з якою метою затверджується бюджет держави з профіцитом?
25. Які фактори визначають бюджетний дефіцит?
26. Яким чином законодавчо регламентується затвердження показників стану бюджету?
27. Які концептуальні підходи у фінансовій науці покладено в основу регулювання бюджету з позиції його балансування?
28. У чому полягає ідея „функціональних фінансів” в контексті забезпечення збалансованості бюджету?
29. Яким чином класифікують бюджетний дефіцит?
30. Охарактеризуйте види бюджетного дефіциту.
31. Як впливає бюджетний дефіцит на соціально-економічний розвиток держави?

32. Які наслідки дефіцитного фінансування в Україні?
33. Які заходи слід провести аби знизити бюджетний дефіцит в Україні?
34. Окресліть перспективи реалізації фінансової політики держави стосовно бюджетного дефіциту.
35. У чому полягає сутність фінансування бюджетного дефіциту і як визначається його обсяг?
36. Які показники впливають на обсяг фінансування бюджету?
37. Як класифікують джерела фінансування? Зазначте, на Ваш погляд, оптимальні джерела фінансування бюджету?
38. Охарактеризуйте метод фінансування бюджетного дефіциту за рахунок державних запозичень.
39. Зазначте характерні особливості фінансування бюджету у вітчизняній практиці.
40. Яким чином, на Вашу думку, можна вирішити проблему збалансування бюджету?
41. Охарактеризуйте термін «бюджетний устрій держави».
42. Який, на вашу думку, взаємозв'язок між бюджетним устроєм та державним й адміністративно-територіальним устроєм України?
43. Дайте визначення бюджетної системи України та поясніть його.
44. Що є економічною і правовою основою бюджетної системи України?
45. Охарактеризуйте ланки бюджетної системи України та взаємозв'язок між ними.
46. На яким принципах ґрунтується побудова бюджетної системи України?
47. Яке місце у бюджетній системі займає Державний бюджет України?
48. Яке місце у бюджетній системі відведено місцевим бюджетам?
49. Що означає поняття «бюджетна класифікація»?
50. Яку роль відіграє бюджетна класифікація у бюджетному процесі?
51. Які складові має бюджетна класифікація?
52. Охарактеризуйте класифікацію доходів бюджету.
53. Як класифікують видатки та кредитування бюджету?
54. Охарактеризуйте програмну, відомчу, функціональну та економічну класифікацію видатків та кредитування бюджету.
55. Охарактеризуйте класифікацію фінансування бюджету і боргу.
56. Що таке бюджетний ризик і які фактори впливають на його виникнення?
57. Назвіть специфічні ознаки бюджетних ризиків.
58. Охарактеризуйте класифікаційні ознаки та види ризиків, що їм відповідають.
59. Назвіть бюджетні ризики, які можуть виникнути на окремих стадіях бюджетного процесу. Дайте їх характеристику.
60. Що таке управління бюджетними ризиками та які послідовні етапи цього процесу Ви знаєте?
61. Що таке бюджетний процес?
62. Охарактеризуйте стадії бюджетного процесу на державному рівні.

63. Охарактеризуйте стадії бюджетного процесу на місцевому рівні.
64. З якою метою складається Бюджетна декларація?
65. Охарактеризуйте призначення і структуру бюджетного запиту.
66. Назвіть причини внесення змін до закону про Державний бюджет України.
67. Які операції передбачає казначейське обслуговування бюджетних коштів?
68. Охарактеризуйте стадії виконання Державного бюджету за видатками та кредитуванням.
69. Охарактеризуйте стадії виконання місцевого бюджету за видатками та кредитуванням.
70. Для чого складається прогноз місцевого бюджету і які показники він повинен містити?
71. Що таке рішення про місцевий бюджет і яку інформацію воно включає?
72. Що таке розпис бюджету і які складові він включає?
73. Які Вам відомі технології бюджетування?
74. Охарактеризуйте програмно-цільове бюджетування.
75. Які Вам відомі елементи програмно-цільового бюджетування?
76. Що таке гендерно орієнтоване бюджетування і яка необхідність впровадження гендерних аспектів у бюджетний процес?
77. Охарактеризуйте послідовність впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес.
78. Що таке партиципаторне бюджетування і які його основні переваги?
79. Охарактеризуйте методи та елементи забезпечення прозорості бюджетного процесу.
80. Які головні методи залучення громадськості до бюджетного процесу?
81. Охарактеризуйте сутність контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
82. На яких стадіях бюджетного процесу здійснюється контроль за дотриманням бюджетного законодавства?
83. Яка мета контролю за дотриманням бюджетного законодавства?
84. Які завдання виконує контроль за дотриманням бюджетного законодавства?
85. Охарактеризуйте функції, які виконує контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі планування і виконання дохідної частини бюджету.
86. Назвіть функції, які виконує контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі планування і виконання видаткової частини бюджету.
87. На яких принципах базується контроль за дотриманням бюджетного законодавства?
88. Охарактеризуйте елементи системи контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
89. Які є види контролю за дотриманням бюджетного законодавства?

90. Які є форми здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства?
91. Які є методи здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства?
92. Охарактеризуйте повноваження Верховної ради України в частині здійснення бюджетного контролю.
93. Охарактеризуйте повноваження Міністерства фінансів України в частині здійснення бюджетного контролю.
94. Охарактеризуйте повноваження Рахункової палати України в частині здійснення бюджетного контролю.
95. Охарактеризуйте повноваження Офісу фінансового контролю в частині здійснення бюджетного контролю.
96. Охарактеризуйте повноваження Державної казначейської служби України в частині здійснення бюджетного контролю.
97. Охарактеризуйте повноваження розпорядників бюджетних коштів в частині здійснення бюджетного контролю.
98. Охарактеризуйте повноваження місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих в частині здійснення бюджетного контролю.
99. Які ви знаєте види порушень бюджетного законодавства?
100. Які заходи впливу застосовуються за порушення бюджетного законодавства?
101. Які фактори впливають на формування доходів бюджету?
102. У чому полягає сутність доходів бюджету?
103. Яка відмінність між термінами «надходження» та «доходи» бюджету?
104. Яким є взаємозв'язок доходів суспільства, доходів держави та доходів бюджетів?
105. Які завдання покликана вирішувати раціонально побудована система доходів бюджету?
106. Охарактеризуйте принципи, на яких повинен базуватись процес формування дохідної частини бюджету.
107. За якими ознаками і як класифікують доходи бюджетів?
108. Охарактеризуйте джерела формування доходів бюджету.
109. Які методи формування доходів бюджету розрізняють у фінансовій науці?
110. Зазначте та обґрунтуйте, який, на вашу думку, можна визначити найважливіший метод формування доходів бюджету.
111. При застосуванні яких методів ВВП виступає джерелом надходжень до бюджету?
112. Як розмежовуються доходи між ланками бюджетної системи?
113. Охарактеризуйте основні бюджетоутворюючі надходження та визначте роль податків у формуванні доходів бюджетів.
114. Які складові формують загальний фонд Державного бюджету України?
115. За рахунок яких складових формується спеціальний фонд Державного

бюджету України?

116. За рахунок яких доходів формується загальний фонд місцевих бюджетів різних рівнів?
117. Які види надходжень зараховуються до бюджету розвитку місцевих бюджетів?
118. Охарактеризуйте особливості планування доходів державного бюджету.
119. В чому полягає специфіка планування дохідної частини місцевих бюджетів?
120. Які показники враховуються при плануванні доходів місцевих бюджетів?
121. У чому полягає сутність міжбюджетних відносин?
122. Розкрийте роль та значення міжбюджетних відносин у функціонуванні бюджетної системи України.
123. Якими нормативно-правовими документами регламентується організація міжбюджетних відносин в Україні?
124. Які причини у значних відмінностях у формуванні доходів та складі і обсягах видатків бюджетів територіальних одиниць?
125. У чому полягає суть концепції бюджетного федералізму? Охарактеризуйте принципи бюджетного федералізму.
126. Яка основна мета бюджетної децентралізації? Назвіть її наслідки у вітчизняній практиці.
127. Які основні цілі та наслідки реформи міжбюджетних відносин в Україні?
128. Що таке бюджетне регулювання? Які завдання воно вирішує?
129. Чим відрізняється вертикальне і горизонтальне бюджетне регулювання?
130. Яким чином реалізується механізм горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів у вітчизняній практиці?
131. Як визначається індекс податкоспроможності відповідного місцевого бюджету?
132. Які методи бюджетного регулювання використовуються в бюджетній практиці нашої держави?
133. Назвіть переваги застосування методу відсоткових відрахувань від загальнодержавних податків і доходів.
134. Назвіть види нормативів відсоткових відрахувань від регулюючих податків та охарактеризуйте їх.
135. Як Ви розумієте поняття міжбюджетних трансфертів?
136. Які види міжбюджетних трансфертів застосовуються в Україні?
137. Який порядок розрахунку базової і реверсної дотацій?
138. Що таке фінансовий норматив бюджетної забезпеченості та як він визначається?
139. Які проблеми міжбюджетних відносин в Україні потребують вирішення?
140. Окресліть перспективні напрями розвитку міжбюджетних відносин в Україні.

141. Обґрунтуйте Вашу позицію, в чому прослідковується взаємозв'язок між державними видатками та видатками бюджету держави? У чому полягає їх відмінність?
142. Як видатки державного і місцевих бюджетів впливають на соціально-економічний розвиток країни?
143. Що лежить в основі розподілу видатків між різними видами місцевих бюджетів в Україні?
144. Що таке бюджетне фінансування і які його основні ознаки?
145. Назвіть суб'єктів та бюджетні відносини, які виникають у процесі використання бюджетних коштів. Дайте їх характеристику.
146. Назвіть критерії класифікації видатків бюджету.
147. За якими ознаками можна класифікувати видатки бюджету?
148. Охарактеризуйте функціональну класифікацію видатків бюджету.
149. Проаналізуйте розподіл видатків бюджету за економічною класифікацією видатків. Що таке поточні і капітальні видатки бюджетів, куди вони спрямовуються?
150. Охарактеризуйте відомчу класифікацію видатків бюджету.
151. Визначте особливості програмної класифікації видатків.
152. Хто такі розпорядники бюджетних коштів? Які види розпорядників бюджетних коштів ви знаєте?
153. Назвіть функції головних розпорядників бюджетних коштів. Які функції розпорядників коштів бюджету нижчого рівня?
154. Хто формує Єдиний реєстр розпорядників (одержувачів) коштів бюджетів всіх рівнів?
155. Що включають в себе загальний і спеціальний фонди кошторису?
156. Охарактеризуйте порядок складання проекту кошторису
157. Які показники беруться за основу розрахунків проекту кошторису?
158. Хто затверджує кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду і штатні розписи?
159. Дайте визначення нормування видатків.
160. За якими ознаками класифікуються бюджетні норми?
161. Яке призначення видатків державного та місцевих бюджетів на органи державної влади та місцевого самоврядування?
162. Охарактеризуйте структуру бюджетних видатків на виконання загальнодержавних функцій. Яка особливість її побудови?
163. Який алгоритм планування видатків державного бюджету на функціонування органів державної влади?
164. Яка різниця між плануванням бюджетних видатків на функціонування органів місцевого самоврядування й органів державної влади?
165. Який порядок затвердження кошторисів і штатних розписів органів державної влади та місцевого самоврядування?
166. Охарактеризуйте структуру видаткової частини державного та місцевих

- бюджетів на оборону. Яка особливість її побудови?
167. Чим обумовлена необхідність витрачання не менше 3 % ВВП на потреби оборонної галузі?
  168. Як розподіляються видатки оборонного бюджету відповідно до програмної класифікації?
  169. Який алгоритм планування видатків державного бюджету на оборону?
  170. Чи забезпечується обороноздатність держави за рахунок позабюджетних коштів?
  171. Що таке оборонне замовлення та який порядок його планування?
  172. Як реалізується оборонне планування у середньостроковій і короткостроковій перспективах?
  173. Які причини збільшення бюджетних видатків на оборону в Україні?
  174. Яке призначення видатків державного бюджету на забезпечення громадського порядку та безпеки?
  175. Охарактеризуйте структуру бюджетних видатків на забезпечення громадського порядку та безпеки. Яка особливість її побудови?
  176. Який алгоритм планування бюджетних видатків на забезпечення громадського порядку та безпеки?
  177. Охарактеризуйте роль головних розпорядників бюджетних коштів у виконанні державного бюджету на забезпечення громадського порядку та безпеки.
  178. Чим обумовлена заборона виділяти судам фінансові ресурси з альтернативних джерел?
  179. Як здійснюється планування бюджетних видатків на оплату праці суддів?
  180. Які особливості має планування бюджетних видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв судів?
  181. Чи існує взаємозв'язок між соціальною функцією держави та економічним розвитком?
  182. У чому полягає сутність соціальних видатків бюджету?
  183. Охарактеризуйте принципи здійснення та функціональне призначення соціальних видатків бюджету.
  184. Які видатки на охорону здоров'я здійснюються з Державного бюджету України?
  185. Які видатки на охорону здоров'я здійснюються з місцевих бюджетів?
  186. Охарактеризуйте рівень державних видатків на охорону здоров'я у європейських країнах.
  187. Які заклади охорони здоров'я фінансуються за рахунок бюджетних коштів?
  188. Назвіть основні принципи державної фінансової підтримки системи охорони здоров'я в умовах сталого розвитку.
  189. Назвіть переваги державно-приватного партнерства в системі охорони здоров'я.

190. Обґрунтуйте свою думку щодо можливості залучення громадських організацій та волонтерів до вирішення проблем фінансового забезпечення охорони здоров'я.
191. Назвіть класифікаційні ознаки видатків бюджету на освіту.
192. На які цілі спрямовується бюджетне фінансування освітньої сфери?
193. Які видатки на освіту здійснюються з Державного бюджету України?
194. Які видатки на освіту здійснюються з місцевих бюджетів?
195. На які цілі спрямовується освітня субвенція?
196. Назвіть особливості державного фінансування освіти.
197. Які цілі соціального захисту і соціального забезпечення населення у контексті сталого розвитку?
198. Які види соціальної допомоги ви знаєте?
199. Які видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення здійснюються з Державного бюджету України?
200. Які видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення здійснюються з місцевих бюджетів?
201. Яка структура видаткової частини державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність?
202. Чим обумовлене зменшення видатків економічного спрямування в Україні, порівнюючи з економічно розвиненими державами?
203. Які видатки на економічну діяльність є прерогативою місцевих бюджетів? Обґрунтуйте основні причини.
204. Охарактеризуйте форми фінансування бюджетних видатків на економічну діяльність.
205. Яку особливість має здійснення капітальних трансфертів?
206. Охарактеризуйте внески у статутні фонди підприємств державної та комунальної власності як форми фінансування видатків економічного спрямування.
207. Перелічіть основні форми кредитних відносин. Які їх спільні риси та чим вони відрізняються?
208. Дайте порівняльну характеристику бюджетного та банківського кредитів. Які їх особливості?
209. Охарактеризуйте принципи бюджетного кредитування. Які є загальні принципи надання бюджетних кредитів?
210. Що означає принцип строковості бюджетного кредитування?
211. Чим забезпечується принцип поверненості бюджетного кредитування?
212. Яка різниця між принципами забезпеченості та платності бюджетного кредитування?
213. Чим обумовлена необхідність створення спеціальних фінансово-кредитних установ в системі управління бюджетними кредитами?
214. Які є джерела фінансування наукових досліджень і розробок?
215. Який алгоритм планування видатків державного бюджету на науку?
216. Охарактеризуйте особливості фінансування науки у секторі вищої освіти,

державному, підприємницькому і неприбутковому секторах.

217. Які повноваження структурних підрозділів Міністерства освіти і науки України в бюджетному процесі?
218. Як можна підвищити ефективність бюджетного фінансування науки?
219. Чим обумовлена необхідність фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % ВВП?
220. Що таке комерціалізація наукових досліджень і яка її роль у фінансуванні науки?
221. Яка різниця між видатками та витратами бюджету?
222. Що таке гарантійне зобов'язання держави та місцева гарантія?
223. У чому різниця між державним та гарантованим державою боргом?
224. Що таке обслуговування державного (місцевого) боргу?
225. Що таке погашення державного (місцевого) боргу?
226. Які органи здійснюють управління державним (місцевим) боргом?
227. Яка мета місцевих запозичень?
228. Хто погоджує обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантій?
229. Які документи для отримання погодження Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласна чи міська рада надсилає Міністерству фінансів України разом з письмовим повідомленням?
230. Кому належить право на здійснення місцевих запозичень у межах, визначених рішенням про місцевий бюджет?
231. Хто здійснює реєстрацію місцевих запозичень та місцевих гарантій?
232. Хто може здійснювати місцеві внутрішні запозичення?
233. Хто може здійснювати місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій?
234. Хто може здійснювати інші місцеві зовнішні запозичення?
235. Які Вам відомі умови залучення місцевих запозичень?
236. У яких формах можуть здійснюватися запозичення?
237. Загальні планові витрати для фінансування платежів із погашення основного боргу та сплати відсотків повинні враховувати...?
238. Охарактеризуйте джерела погашення та обслуговування державного (місцевого) боргу.
239. Що таке борговий портфель держави?
240. За допомогою таких показників здійснюється оцінювання рівня боргових ризиків?

Питання для підготовки до екзамену

1. Історичні аспекти виникнення бюджету. Соціально-економічна сутність, призначення та роль бюджету у забезпеченні сталого розвитку держави.
2. Функції бюджету як економічної категорії.
3. Складові частини та характерні риси бюджету як основного фінансового плану держави. Цільові фонди у складі бюджету.
4. Бюджетне законодавство та його розвиток в Україні.
5. Економічна сутність, складові, принципи та види бюджетної політики.
6. Бюджетний механізм та його роль у реалізації бюджетної політики. Принципи формування і функціонування бюджетного механізму.
7. Бюджетний дефіцит та профіцит як показники стану бюджету. Характеристика видів бюджетного дефіциту.
8. Причини виникнення та соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.
9. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.
10. Поняття та склад бюджетної системи України.
11. Принципи побудови бюджетної системи.
12. Бюджетна класифікація та її зміст.
13. Бюджетні ризики: економічна сутність, види та управління.
14. Поняття та принципи організації бюджетного процесу.
15. Бюджетний регламент, його зміст, завдання та засади побудови.
16. Учасники бюджетного процесу та характеристика їхніх функцій.
17. Сутність та види технологій бюджетування.
18. Застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі.
19. Прозорість та участь громадськості у бюджетному процесі.
20. Бюджетний процес в зарубіжних країнах.
21. Складання, розгляд і схвалення Бюджетної декларації.
22. Складання проекту Державного бюджету України.
23. Бюджетний запит та порядок його складання.
24. Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України.
25. Організація виконання державного бюджету.
26. Бюджетний розпис, порядок його складання та затвердження.
27. Підготовка та розгляд звіту про виконання державного бюджету.
28. Порядок складання та розгляд прогнозу місцевого бюджету.
29. Складання проекту місцевого бюджету.
30. Розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет.
31. Організація виконання місцевого бюджету.
32. Підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету.
33. Сутність та види контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
34. Система органів бюджетного контролю в Україні.
35. Види порушень бюджетного законодавства та застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства.
36. Соціально-економічна сутність та класифікація доходів бюджету держави.

- 37.Методи та джерела формування доходів бюджету держави.
- 38.Склад та види доходів Державного бюджету України.
- 39.Склад та види доходів місцевих бюджетів.
- 40.Планування доходів державного та місцевих бюджетів.
- 41.Сутність та організація міжбюджетних відносин в Україні.
- 42.Бюджетне регулювання, його сутність та методи.
- 43.Види міжбюджетних трансфертів та їхня характеристика.
- 44.Дотації та порядок їх розрахунку.
- 45.Склад бюджетних субвенцій та особливості їх надання.
- 46.Соціально-економічна сутність та класифікація видатків бюджету держави.
- 47.Склад видатків Державного бюджету України.
- 48.Видатки місцевих бюджетів, їх склад та характеристика.
- 49.Кошториси бюджетних установ, порядок їх складання та затвердження.
- 50.Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист населення.
- 51.Видатки державного та місцевих бюджетів на освіту.
- 52.Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я.
- 53.Видатки державного та місцевих бюджетів на духовний і фізичний розвиток.
- 54.Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність.
- 55.Бюджетне кредитування економіки.
- 56.Функціональне призначення, порядок планування і здійснення видатків державного та місцевих бюджетів на науку.
- 57.Організація здійснення державних та місцевих запозичень.
- 58.Планування видатків бюджетів на обслуговування державного та місцевого боргу.
- 59.Порядок здійснення платежів з обслуговування і погашення державного та місцевого боргу.
- 60.Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури.

Методи навчання

У навчальному процесі застосовуються: лекції, практичні та індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота, робота у групах, метод опитування, тестування, ситуативне моделювання, ділові ігри, реферування, виконання КПЗ, есе, підготовка і презентація проєктів.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання.

У процесі вивчення дисципліни «Бюджетна система» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування, тестування;
- презентації результатів виконаних завдань;
- оцінювання результатів модульної контрольної роботи;
- оцінювання комплексного практичного індивідуального завдання;
- оцінювання результатів самостійної роботи студентів;
- наукова дискусія;
- інші види індивідуальних і групових завдань;
- екзамен.

Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Бюджетна система» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3	Заліковий модуль 4 (екзамен)	Разом
20%	20%	20%	40%	100%
Опитування під час заняття (теми 1–9) – 5 балів за тему – макс. 45 балів. Модульна робота – макс. 55 балів.	Опитування під час заняття (теми 10–16) – 5 балів за тему – макс. 35 балів. Модульна робота – макс. 65 балів.	Підготовка КПЗ – макс. 40 балів. Захист КПЗ – макс. 40 балів. Виконання завдань під час тренінгу – макс. 20 балів.	Тестові завдання (10 тестів по 2 бали за тест) – макс. 20 балів. Задачі (2 задачі) – по 30 балів, макс. 60 балів. Теоретичне питання – макс. 20 балів.	

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

Оцінювання знань студентів під час вивчення курсу «Бюджетна система» здійснюється за результатами різноманітних форм контролю (усне і письмове опитування на практичних заняттях, виконання контрольних робіт, виконання індивідуальних самостійних робіт, складання екзамену тощо).

За результатами усного опитування та виконаних письмових робіт, слухачам можуть бути виставлені оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», та «незадовільно».

Оцінка «відмінно» виставляється у тому випадку, якщо слухач:

- дає вірну, змістовну і вичерпну відповідь на поставлені питання, які передбачені робочою програмою;
- виявляє глибокі теоретичні знання, в тому числі здобуті самостійно, щодо функціонування державного і місцевих бюджетів, формування і використання бюджетних ресурсів, організації бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях;

- логічно, чітко, послідовно, в повному обсязі викладає основні й допоміжні ідеї та думки, які були передбачені в поставлених питаннях;
- вільно володіє передбаченою термінологією та використовує її;
- володіє знаннями з суміжних дисциплін та вміло застосовує їх;
- виявляє розуміння актуальних проблем, пов'язаних із функціонуванням бюджетної системи і організації бюджетного процесу;
- демонструє навички вмілого застосування вивченого теоретичного матеріалу в процесі вирішення практичних занять.

Оцінка «добре» виставляється у випадку, коли слухач:

- дає правильні, змістовні, але недостатньо вичерпні відповіді на поставлені питання (допускає незначні неточності, пропускає окремі пояснення тощо);
- здебільшого орієнтується в теоретичному матеріалі з питань функціонування державного і місцевих бюджетів, формування і використання бюджетних ресурсів, організації бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях;
- загалом володіє термінологією, передбаченою робочою програмою дисципліни;
- виявляє вміння зіставляти, аналізувати, узагальнювати досліджуваний матеріал, робити власні висновки.

Оцінка «задовільно» виставляється у тому випадку, якщо слухач:

- достатньою мірою володіє навчальним матеріалом, але ці знання не є системними;
- орієнтується та в основному розкриває сутність окремих понять дисципліни;
- переважно не володіє термінологією, передбаченою робочою програмою з цієї дисципліни;
- не вміє аналізувати та узагальнювати досліджуваний матеріал, робити власні висновки.

Оцінка «незадовільно» виставляється у тому випадку, якщо слухач:

- навчальним матеріалом володіє на рівні ознайомлення, відтворює його фрагментарно;
- не дає відповідей на поставлені запитання;
- не розкриває сутності основних понять, які передбачені робочою програмою дисципліни;
- не володіє необхідною термінологією.

Глосарій

1) бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Комплексне визначення економічної категорії «бюджет»:

– за сутністю – сукупність грошових відносин, пов'язаних із розподілом та перерозподілом ВВП і національного багатства з метою формування й використання основного централізованого фонду грошових ресурсів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.;

– за явищем – сукупність реальних грошових потоків за їх окремими видами, що забезпечують формування і використання бюджетного фонду;

– за матеріальним змістом – основний централізований фонд грошових ресурсів держави;

– за формою – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюють відповідно органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;

– за організаційною будовою – центральна ланка фінансової системи суспільства, основна ланка публічних фінансів, яка має власну структуру, відображену в бюджетній системі;

– за правовим характером – юридичні акти у вигляді закону про Державний бюджет України та рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад;

– за рівнем впливу на соціально-економічний розвиток суспільства – один із найважливіших інструментів регулювання соціально-економічних процесів у країні.

2) бюджети місцевого самоврядування - бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах (у разі утворення районних у місті рад);

3) бюджетна класифікація - єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів;

4) бюджетна програма - сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій;

5) бюджетна система України - сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права;

б) бюджетне асигнування - повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження;

7) бюджетне зобов'язання - будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому;

8) бюджетне зобов'язання за державними деривативами - бюджетне зобов'язання, згідно з яким необхідно здійснити видатки на виплати за державними деривативами відповідно до умов їх розміщення протягом поточного бюджетного періоду та/або в майбутніх;

9) бюджетне призначення - повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане цим Кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування;

10) бюджетний запит - документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для виконання покладених на нього функцій на середньостроковий період, на підставі відповідних граничних показників видатків бюджету та надання кредитів з бюджету;

11) бюджетний процес - регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

12) бюджетні відносини – частина розподільних або фінансових відносин, пов'язана з формуванням і використанням основного централізованого фонду грошових ресурсів держави;

13) бюджетні кошти (кошти бюджету) - належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету;

14) бюджетні установи - органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими;

15) боргове зобов'язання - зобов'язання позичальника перед кредитором за кредитом (позикою), що виникло внаслідок випуску і розміщення боргових цінних паперів та/або укладання кредитних договорів;

16) видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету,

проведення їх бюджетного відшкодування; компенсація частини суми штрафних (фінансових) санкцій, що перераховується покупцям (споживачам) за рахунок штрафних (фінансових) санкцій, застосованих органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, за наслідками проведеної перевірки за зверненням або скаргою покупця (споживача) про порушення платником податків встановленого порядку проведення розрахункових операцій;

17) витрати бюджету - видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів;

18) власні надходження бюджетних установ - надходження, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт та цільових заходів, гранти, дарунки та благодійні внески, а також надходження від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності;

19) гарантійне зобов'язання - зобов'язання гаранта повністю або частково виконати боргові зобов'язання суб'єкта господарювання - резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб'єктом його зобов'язань за кредитом (позикою), залученим під державну чи місцеву гарантію;

20) гарантований Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою борг - загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено місцевими гарантіями;

21) гарантований державою борг - загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями;

22) головні розпорядники бюджетних коштів - бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень;

23) державне запозичення - операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету;

24) державний борг - загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення;

25) державний інвестиційний проект - інвестиційний проект, що реалізується шляхом державного інвестування в об'єкти державної власності з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії;

26) державні капітальні вкладення - капітальні видатки державного бюджету (надання кредитів з державного бюджету), що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних

засобів державної власності, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік;

27) дефіцит бюджету - перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету);

28) довгострокове зобов'язання за енергосервісом - зобов'язання за енергосервісним договором розпорядника бюджетних коштів, в оперативному управлінні або господарському віданні якого знаходиться об'єкт, щодо якого здійснюється закупівля енергосервісу, відповідно до якого необхідно здійснити платежі протягом майбутніх та/або поточного бюджетних періодів у межах суми скорочення видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв (порівняно з видатками, які були б здійснені за відсутності енергосервісу);

29) доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ);

30) єдиний казначейський рахунок - рахунок, відкритий центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, у Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних платежів Національного банку України, на якому консолідуються кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, кошти інших клієнтів, які відповідно до законодавства знаходяться на казначейському обслуговуванні (включаючи кошти, зараховані на єдиний рахунок).

31) закон про Державний бюджет України - закон, який затверджує Державний бюджет України та містить положення щодо забезпечення його виконання протягом бюджетного періоду;

32) залишок бюджетних коштів - обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду;

33) інвестиційний проект - комплекс заходів, визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів чи шляхом надання державних та/або місцевих гарантій;

34) квазіфіскальні операції - операції органів державної влади і місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, що не відображаються у показниках бюджету, але можуть призвести до зменшення

надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету в майбутньому;

35) кошторис - основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень;

36) кредитування бюджету - операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету). Для цілей цього Кодексу до кредитів з бюджету також належать бюджетні позички та фінансова допомога з бюджету на поворотній основі;

37) майно бюджетної установи - майно, що належить до державної чи комунальної власності та закріплене за бюджетною установою відповідно до законодавства;

38) міжбюджетні трансферти - кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого;

39) місцеве запозичення - операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим, обласного чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим, обласного чи міського бюджету;

40) місцеві бюджети - бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування;

41) місцевий борг - загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим, обласної ради чи міської територіальної громади з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення;

42) місцевий фінансовий орган - установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції з складання прогнозів місцевих бюджетів, складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету. Для цілей цього Кодексу орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів віднесено до місцевих фінансових органів;

43) надходження бюджету - доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

44) обслуговування державного (місцевого) боргу - операції щодо здійснення плати за користування кредитом (позикою), сплати комісій, штрафів

та інших платежів, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом. До таких операцій не належить погашення державного (місцевого) боргу;

45) одержувач бюджетних коштів - суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету;

46) органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, - органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування, уповноважені здійснювати контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів, інших надходжень бюджету;

47) паспорт бюджетної програми - документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), та цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів;

48) платіж - виконання бюджетних, боргових, гарантійних чи податкових зобов'язань, що виникли в поточному або попередніх бюджетних періодах;

49) погашення державного (місцевого) боргу - операції з повернення позичальником кредитів (позик) відповідно до умов кредитних договорів та/або випуску боргових цінних паперів;

50) програмно-цільовий метод у бюджетному процесі - метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу;

51) проект бюджету - проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет);

52) профіцит бюджету - перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів з бюджету);

53) рішення про місцевий бюджет - нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради, виданий в установленому порядку, що затверджує місцевий бюджет та визначає повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду;

54) розпис бюджету - документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації;

55) розпорядник бюджетних коштів - бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом, середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я та здійснення витрат бюджету;

56) середньострокове зобов'язання за договорами на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг - зобов'язання відповідно до укладених договорів (контрактів), згідно з яким необхідно здійснити платежі протягом поточного бюджетного періоду та/або середньострокового періоду в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України, та обсягу коштів державного дорожнього фонду (за такими напрямками), визначеного Бюджетною декларацією та/або програмними документами економічного і соціального розвитку;

57) середньострокове зобов'язання у сфері охорони здоров'я - зобов'язання центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за напрямками використання бюджетних коштів, закупівля за якими здійснюється спеціалізованими організаціями, які здійснюють закупівлі, та/або зобов'язання особи, уповноваженої на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, в частині доведеного до неї переліку напрямів використання бюджетних коштів, у тому числі за договором керованого доступу, укладеним відповідно до законодавства, здійснити платежі протягом поточного бюджетного періоду та/або середньострокового періоду для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я;

58) субвенції - міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

59) тимчасово вільні кошти єдиного казначейського рахунку та валютних рахунків бюджету - обсяг коштів, що обліковуються на рахунках у Казначействі України, відволікання яких не призведе до втрати платоспроможності бюджетів (спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати платежі та розраховуватися за всіма зобов'язаннями) та виникнення заборгованості протягом періоду, на який передбачається розміщення таких коштів на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів і спрямування на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, загального фонду державного бюджету та Пенсійного фонду України з подальшим їх поверненням до кінця поточного бюджетного періоду;

60) умовні зобов'язання - потенційні зобов'язання бюджету, що підтверджуються лише після настання чи ненастання певних подій у майбутньому;

61) управління бюджетними коштами - сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів;

62) управління державним (місцевим) боргом - сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження;

63) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості - гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів;

64) фінансування бюджету - надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету;

65) фіскальні ризики - чинники (включаючи умовні зобов'язання та квазіфіскальні операції), що можуть призводити до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету, відповідно спричинити збільшення дефіциту бюджету та державного (місцевого) боргу порівняно з плановими бюджетними показниками.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях / С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, Добровольська О.В., Л. І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
2. Бюджетна система: підручник / за ред. В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко, З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Дем'янюк А. В. Бюджетне планування та прогнозування: сучасний стан та перспективи здійснення. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 48. 2019. С. 58–62.
5. Казначейська система: підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.
6. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 412 с.
7. Лободіна З. М., Булавинець В. М., Данильців Х. Т. Бюджетне фінансування освітніх послуг: сучасні тенденції та перспективи вдосконалення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12/2. С. 20–29.
8. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 38–56.
9. Лободіна З., Корнацька Р., Нечепоренко В. Міжбюджетні трансферти як фінансовий інструмент зменшення диспропорцій та активізації регіонального розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 1 (74). С. 76–89.
10. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
11. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>.
12. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету» від 28.01.2002 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-02#n17>.
13. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. №1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>.
14. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні» від 3.03.2020 р. № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0094201-20#Text>.

15. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України. Станом на 20 травня 2020 року. / За заг. ред. Мацюка В. Я. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 312 с.
16. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
17. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 616 с.
18. Хомутенко А. В. Сучасна парадигма управління державними фінансами України: монографія. К.: ФОП Гуляєва В. М. 2019. 384 с.
19. Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю., Якимів А. І. Бюджетна система : практикум: навчальний посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2019. 400 с.
20. Aziz H., Shah N. Participatory budgeting: Models and approaches. *Pathways Between Social Science and Computational Social Science*. Springer, Cham, 2021. P. 215–236. URL: <https://arxiv.org/pdf/2003.00606.pdf>.
21. Dyvak M., Porplytsya N., Lobodina Z., Honchar L., Ostroverkhov V., Maslyiak Y. Interval Discrete Dynamic Model of Budget Revenues in Conditions of Shadow Economy. *2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT): Conference Paper (Ceske Budejovice, 5–7 June, 2019) – Ceske Budejovice, Czech Republic, 2019. P. 1–4.*
22. Fedosov V., Krysovaty A., Oparin V., Yukhymenko P. Modern Ukrainian financial science : theoretical paradigm & practical concept of public finance. Oklahoma : DraftDigital Publishing, 2019. 447 p.
23. Gruber J. *Public Finance and Public Policy: textbook. 6th edition*, Worth Publishers, 2019. 896 p.
24. Kizyma T. O., Lobodina Z. M., Khamyha Yu. Ya. Fraud with financial resources of the state: types and effect on the shadow economy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 2(29). P. 355–363.
25. Lobodina Z. M., Lopushniak H. S., Kizyma T. O., Lyvdar M. V. Inclusive budgeting: theoretical aspects, prerequisites and necessity for its implementation in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2 (33). P. 463–472.
26. Malyniak B., Martyniuk O., Kyrylenko O. Corruption and efficiency of public spending in states with various public management types. *Economic Annals-XXI*. 2019. 178(7–8). P. 17–27.
27. Ostrovska H., Demianyshyn V., Maliuta L., Sherstiuk R., Kuz T., Demkiv I. Conception of an effective budget process and ways of improvement regional budget policy. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*. 2020. 12 (7). P. 1686–1690.
28. Richard W. Tresch. *Public Finance: A Normative Theory: textbook. 4th edition*, Academic Press, 2022. 568 p.
29. Robert D. Lee Jr., Ronald W. Johnson, Philip G. Joyce. *Public Budgeting Systems: textbook. 10th edition*, Jones & Bartlett Learning, 2020. 575 p.
30. Williams D., Calabrese Th., Harju S. *A Theory of Participatory Budgeting*

Decision Making as a Form of Empowerment. CUNY: New York, NY, USA, 2018. URL: https://academicworks.cuny.edu/bb_pubs/1166.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Державний веб-портал бюджету для громадян.
URL: <https://openbudget.gov.ua/>
2. Ціна держави – проєкт CASE Україна. URL: <https://cost.ua/>
3. Єдиний веб-портал використання публічних коштів.
URL: <https://spending.gov.ua/new/>
4. Бюджети територіальних громад.
URL: https://public.tableau.com/app/profile/ulead/viz/_16360623127390/sheet0